

ביאורים

189 - ח - הסבר פסוקים הנראים כסותרים את נצחיות התורה.

מהדורת אור עציון

לאחר שאותם אנשים הקשו שבע קושיות שאותם תירץ רבנו לעיל, הם הקשו קושיה אחת אשר חשבו שבכוחה להכריע את הדיון: כשם שהאמנו במשה בגלל האותות והמופתים שעשה, כך עלינו להאמין לכל אדם שיבוא ויעשה אותות ומופתים (וכוונתם לאותו האיש). התשובה היא, שהאמונה במשה אינה מתחילה מן האותות והמופתים שעשה, אלא שלאחר שהוא אמר דברים שהגיוני שנאמרו על ידי ה', הוא הוכיח את היותו נביא בעזרת האותות, אך אדם שיאמר דברים שלא הגיוני שנאמרו לו בנבואה, איננו מתייחסים לדבריו כלל גם אם יעשה אותות.

190 משל למה הדבר דומה? לאדם התובע את חברו לדין. אם הוא תובע תביעה הגיונית, למשל מאה שקל, יבקש ממנו השופט הוכחות לכך, ואם הוא יביא הוכחות ברור שהשופט יאמין לו. אך אם הוא תובע דבר לא הגיוני, כגון את נהר החידקל, השופט לא יעבור כלל לשלב הראיות ולא ירצה לשמוע אותו, בגלל שבסיס הטענה איננו הגיוני.

191 הנמשל הוא, שכאשר נביא אומר שעלינו לצום יום שלם בגלל סיבה כל-שהיא, נדרוש ממנו אות ומופת, אך אם הוא אומר לנו שהוא קבל נבואה שמותר לגנוב ולזנות או דברים שהם נגד המפורש בתורה, כגון שעומד לרדת עוד פעם מבול או שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם במשך שנה, לא נבקש ממנו אות, משום שהנבואה עצמה אינה בת קיום.

192 והוסיפו קצתם לשאול - אף אם לא נבקש ממנו אותות ומופתים, מה נעשה אם הוא יעשה אותות ומופתים, הלא הבחינה של נביא היא עשיית האותות, והרי הוא עשה אותות? התשובה היא, שאין להאמין לכך כמו שאין להאמין לאדם האומר על דברים שברור לכל שהם מגונים, שהם טובים, גם עם יעשה אותות ומופתים על כך.

על תשובה זו השיבו לרבנו שהשכל אינו קובע איזה דבר הוא ראוי ואיזה מגונה אלא שהדבר שעליו מצוה הנביא הוא הטוב והדבר שאותו הוא מרחיק הוא הרע (ואם כן יש לקבל את כל דברי מי שעשה אותות). עם טענה זו, אומר רבנו, אין צורך להתמודד כלל מרוב שכלות.

ח-189 ואחר אלה השבעה, אני רואה לזכר דבר שהם אומרים ° ירחבו בו הדברים. והוא שהם אומרים כמו שהיתה סבת האמין במשה העמידו האותות והמופתים, כן חייב שתהיה הסבה להאמין בזולתו ° האותות והמופתים. ותמהתי בעת שמעי זה תמה גדול, הוא שסבת האמינו במשה לא היתה האותות והמופתים בלבד, אבל סבת האמינו בו ובכל נביא שיקראנו תחלה ° אל מה שיקשר °, וכאשר נשמע דברו ונראה אותו שיקשר נבקש ממנו המופתים עליו, וכאשר יעמידם נאמין בו, ואם נשמע טענתו מתחלתה ונראה שלא תקשר, לא נבקש ממנו מופתים כי אין מופת על נמנע °. °190 והדרך באלה השני ענינים, כראובן ושמעון עמדו לפני הדין, ואם יטען ראובן מה שאפשר כמוהו כאלו אמר יש לי עליו אלה דינר, יבקש ממנו הדין עדים וכאשר יעידו העדים יתחייב לו המזון, ואם יטען עליו מה שאי אפשר כאלו אמר יש לי עליו חדקל °, תהיה טענתו מעקרה בטלה שאין חדקל ברשות אדם, ולא יתכן שיבקש הדין עדים על זה. °191 כן הדרך עם כל טוען בנבואה, אם יאמר לנו שאלהים מצוה אתכם שתצומו יום קף, נבקש ממנו אותות וכאשר נראה אותם נאמין ונצום, ואם יאמר אלהי יצוה אתכם בנאוף ולגנוב או שהוא מודיעכם שיביא מי המבול או שברא השמים והארץ בשנה בלי מחשבה, לא נבקש ממנו אות, מפני שיקראנו למה שלא יכשירוהו השכל או הגדה נאמנת °.

192 וכבר הוסיף קצתם ° על המאמר הזה ואמר: אם לא ישגיח אלינו ונראנו האותות והמופתים ונראה בהקרת, מה נאמר בעת ההיא? ענייתו כי נאמר בעת ההיא, כאשר נאמר במי שיראה לנו אותות ומופתים על עזיבת מה שיש בשכלנו מטוב הצדק וגנות הכזב והדומה לזה. והצרך לומר ° כי גנות הכזב וטוב הצדק אינם מדרגה ° השכל, אבל הם מדרגה הצווי והאזהרה, וכן מניעת הרציחה והנאוף והגנבה והדומה להם. וכיון שיצא אל אלה הדברים הקל טרחו מעלי ° ולא הצרכתי לדבר עמו.

המביא מופת על דבר שאינו בשכל

שהם אומרים - המכחישים נצחיות התורה. **בזולתו** - אחר חוץ ממה (וראה ביאורים). **שיקראנו תחלה** - שראשית דברי הנביא אלינו. **שיקשר** - דבר כשר, הגיוני. **נמנע** - דבר שלא ייתכן. **חדקל** - שם הנהר. **הגדה נאמנת** - למסורת. **קצתם** - מהאנשים המכחישים את נצחיות התורה. **הצרך לומר** - השואל הכופר. **אינם מדרגה וכו'** - אין הדברים נובעים מסיבה הגיונית אלא הכול מכוח ציווי ה'. **הקל טרחו מעלי** - אין צורך להשיב לטענה כל כך טיפשית.

ביאורים

מהדורת אור עציון

¹⁹³ ישנם אנשים המנסים להביא ראיות מפסוקים שהתורה תבטל, למשל מן הפסוק (דברים לג, ב): "ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן ואתה מרובות קדש". רבנו לא כתב מה הייתה לדעתם הראיה מפסוק זה, אך הראב"ע (במקום) כתב שהם פירשו ששעיר מסמל את אדום - הנצרות, ופארן מסמל את דת ישמעאל, והנה מוכח מהפסוק כביכול שהתורה תשתנה ותינתן לנוצרים ולישמעאלים.

¹⁹⁴ אולם הבנה זו לא נכונה, מפני ששלושת המקומות הללו הם שלושה שמות להר סיני הנקרא כך מפני שהוא נמצא מול שלושת המקומות האלו. דבר זה דומה לים גדול הנמצא מול כמה ארצות, שכל חלק ממנו הנמצא מול ארץ מסוימת, נקרא על שם אותה הארץ. סיני ופארן סמוכים אחד לשני, כמו שאומר הכתוב (במדבר י, יב): "ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני וישכון הענן במדבר פארן", ופארן ושעיר סמוכים כפי שנאמר (בראשית יד, ו): "ואת החרי בהררם שעיר עד איל פארן אשר על המדבר". ושעיר הוא כינוי לסיני כפי שמופיע בספר שופטים (ה, ד-ה): "ה' בצאתך משעיר... זה סיני מפני ה' אלהי ישראל".

¹⁹⁵ אנשים אחרים דייקו שבספר דברים כתוב: "הופיע מהר פארן" בלשון עבר, ואילו בחבקוק (ג, ג) ישנו פסוק בלשון עתיד: "אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר פארן", וממנו הם רוצים להוכיח שהקדוש ברוך הוא יבוא בעתיד ויתן תורה חדשה לעם אחר. אולם דיוק זה אינו נכון, מפני שדרך הפסוקים היא כאשר הם מונים דברים שקרו, להזכיר את חלקם בלשון עבר וחלקם בלשון עתיד, כמו שנאמר (תהילים קו, ז): "וימרו על ים בים סוף", "מהרו שכחו מעשיו" (שם, שם ג), "ויתאו תאוה במדבר" (יד) בעבר, ואחר כך נאמר (שם, שם ט): "יעשו עגל בחורב", "תפתח ארץ ותבלע דתן" (יז) בלשון עתיד על אף שהם קרו בעבר.

¹⁹⁶ יש אנשים שהביאו פסוק אחר (עובדיה א, א): "ציר בגוים שלח, קומו ונקומה עליה למלחמה", והסבירו כאילו מדובר באותו האיש, אולם פשוט הוא שאין זו כוונת הכתוב מכיוון שהכתוב עוסק בתקופת המלך יהושפט, והכוונה היא לנביא יחזיאל. בספר דברי הימים ב, כ (ג-יב) מסופר שכאשר בני עמון ומואב באו להילחם עם ישראל, צם המלך יהושפט והתפלל לפני ה', ולאחר מכן נאמר (שם שם, יד): "ויחזיאל בן זכריהו בן בנייה בן יעיאל בן מתניה הלוי מן בני אסף הייתה עליו רוח ה' בתוך הקהל", ואמר להם שהם אינם צריכים לפחד מן המלחמה, הם יכולים לעמוד בצד ולראות את ישועת ה' - "כה אמר ה' לכם אתם אל תראו ואל תחתו מפני ההמון הרב הזה כי לא לכם המלחמה כי לאלהים" (טו), "לא לכם להלחם בזאת התיצבו עמדו וראו את ישועת ה' עמכם" (יז).

¹⁹⁷ רבנו מביא סמך לדבריו מדברי עובדיה: "קומו", הרומזים לדברי יחזיאל: "התיצבו עמדו". כאשר שמעו ישראל את הקריאה "התיצבו", הם הבינו שהכוונה היא להלל את הקדוש ברוך הוא כמו שנאמר (דברי הימים ב, כ, כא): "ויועץ אל העם ויעמד משוררים לה", וכשהם התחילו להלל את הקדוש ברוך הוא התחיל הנגף אצל האויבים, כמו שנאמר (שם כ, כב): "ובעת החלו ברנה ותהלה נתן ה' מארבים על בני עמון ומואב והר שעיר הבאים ליהודה וינגפו".

¹⁹⁸ לכאורה ישנו פסוק המצדיק את טענת הנוצרים שהקדוש ברוך הוא עומד להביא תורה חדשה, והוא בירמיה (לא, ל): "הנה ימים באים נאום ה' וכתתי את בית ישראל ואת ברית יהודה ברית חדשה". אולם כדי להבין את כוונת הביטוי 'ברית חדשה' יש להתבונן בהקשר שבו הוא נאמר - בהמשך הפסוקים נאמר שהברית הזאת היא התורה עצמה, כמו שנאמר (שם שם, לב): "כי זאת הברית אשר אכרת את בית ישראל אחרי הימים ההם נאם ה', נתתי את תורתך בקרבם", והכתוב קורא לה ברית חדשה לא מפני שהיא מכילה שינויים מן התורה שניתנה מסיני, אלא מכיוון שראת הברית שהייתה קיימת עד עתה הופרה, כמו שנאמר (שם ל, לא): "אשר המה הפרו את תורתך ואנכי בעלתי בם", ומעתה תהיה התורה בליבם והם לא יפרו אותה.

שמות שונים
להר סיני

¹⁹³ ומהם מה שמביא טענה על בטול התורה בפסוקים מהמקרא, והנני זוכרם וזוכר דבריו בהם, ומה שיש תשובה עליו, ותחלתם (דברים לג, ב) ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן וגו'.¹⁹⁴ ואלה השלשה שמות להר סיני, והוא שכל הר יהיה בתחלה כנגד עירות שמונתם, פוסקים אותו בשמות, כמו שנקראת כל פסקה ממנו בשם העיר שפגגדה, כמו שהים אחד, והארצות אשר כנגדו מקנות אותו שמות רבים לעמות כל ארץ. כן הר סיני הוא הר נגד סיני, ושעיר ופארן נפגשים שניהם הוא אמרו (במדבר י, יב) ויסעו בני ישראל למסעיהם ממדבר סיני וישכון במדבר פארן, והרריה על שפארן ושעיר נפגשים אמרו (בראשית יד, ו) ואת החרי בהררם שעיר עד איל פארן. ומצאתי בקצת הספרים ששעיר רומזים בו אל הר סיני, כמו שאמר (שופטים ה, ד) ה' בצאתך משעיר ואחר כך אמר זה סיני.¹⁹⁵ והוסיפו אנשים ואמרו, שהוא אחר שאמר הופיע מהר פארן בלשון החולף אמר (חבקוק ג, ט) אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר פארן, בלשון העתיד. והתבאר לי שהמנין לשפא, יהיו קצת המלות חולפות וקצתם כאלו הם עתידות, כאשר מנה חטאות אבותינו במדבר (תהלים קו) וימרו על ים בים סוף מהרו שכחו מעשיו ויתאו תאוה במדבר. תפתח ארץ ותבלע דתן, כאלו הם עתידות, והם חולפות באמת. כי כן דרך המודה שיאמר פלוני ייטיב לי ויעילני, כן דרך המתרעם לומר פלוני יחמסני ויזיקני ויעשקני.

פירוש הפסוק
בעובדיה

¹⁹⁶ וראיתי אנשים שזאלים, מי הוא זה שאמר עליו (עובדיה א, א) וציר בגוים שלח קומו ונקומה עליה למלחמה. והודעתים שהוא יחזיאל, וזאת המלחמה היתה לאדום בימי יהושפט פי עובדיה היה בימיו, וכאשר באו להלחם עמו בני עמון ומואב בהר שעיר (כאשר הוא מפרש בדברי הימים), צם יהושפט והתפלל אל אלהיו כאשר הוא כתוב (דה"ב ט) ושלח אליו יחזיאל בעבור הגוים ההם באמרו ויחזיאל בן זכריהו בן בנייה בן יעיאל בן מתניה הלוי וגומרו (שם שם, ט) ואמר להם התיצבו אתם לצד ואלהים יצילכם מאדום הוא אמרו לא לכם להלחם בזאת התיצבו עמדו וראו את ישועת ה' (שם שם, ט).¹⁹⁷ ויענין קומו בדברי עובדיהו, הוא ענין התיצבו עמדו בדברי יחזיאל, וכאשר שמעו ממנו התיצבו, נועצו בזה וחסבו שהוא רצה בעמידה להלל ולהודות, הוא אמרו (שם שם, כא) ויעץ אל העם ויעמד משוררים לה, והפיק בזה רצון הבורא והצילם מן האויב כאשר החלו להלל ולהודות לו, כמו שאמר (שם שם, כב) ובעת החלו ברנה ותהלה וגומרו. והכל כבר חלף.

ברית חדשה

¹⁹⁸ ומצאתי זולת אלה טוען בדברי ירמיה (לא, ל) הנה ימים באים נאם ה' וכתתי את בית ישראל ואת ברית חדשה. ואמרת לי לו ראה מה שאמרתי, כי כבר פרש שהברית הזאת החדשה היא התורה עצמה, באמרו (שם שם, לג) כי זאת הברית אשר אכרת את בית ישראל אחרי הימים ההם נאם ה' נתתי את תורתך בקרבם וגומרו. ואיננה שבה שלא כברית הראשונה, אלא שלא תופר בפעם הזאת כאשר הופרה ראשונה, כאמרו (שם שם, לא) אשר המה הפרו את בריתך ואנכי בעלתי בם.

ויאמר ה' מסיני בא וכו' - טענו שיש כמה תורות, יש תורה שנתנה מסיני ויש שנתנה משעיר ומפארן (ראה ביאורים). פוסקים - מחלקים. פסקה ממנו - חלק מההר. החולף - עבר. שהמנין בשבא - הדרך כשמונים מאורעות. יחזיאל - שם נביא (שמעשיו יובאו בהמשך הפסקה). נועצו - התייעצו. הפיק - מילא. שבה - נהפכה.

ביאורים

199 - ט - עשר קושיות מן המקרא על נצחיות התורה.

מהדורת אור עציון

לאחר ששללנו את כל הסברות שנאמרו לעיל, יש להתמודד עם עוד קושיות מן המקרא המעידות לכאורה שחלו שינויים בתורה:

קושיה ראשונה - קין והבל התחננו עם אחיותיהם שהרי לא היו בעולם עוד נשים, ואחר כך אסרה התורה להתחתן עם אחיות, וכמו שהתורה השתנתה פעם, כך יש אפשרות שהיא תשתנה גם בעתיד. אך אין זו קושיה שהרי גם בתחילה היה אסור להתחתן עם אחיות, אלא שאצל בני האדם הראשון לא הייתה אף אישה אחרת בעולם חוץ מן האחיות שלהם ולכן הם היו חייבים להתחתן איתן, והתרת הנישואין עם אחיות הייתה מעין הוראת שעה.

²⁰⁰ והראיה לדבר שגם לפני מתן תורה היו אסורים נישואין עם אחיות היא שכאשר אברהם הולך אל מצרים בגלל הרעב בארץ הוא פונה לאשתו ואומר לה (בראשית יב, ג): "אמרי נא אחותי את", וכאשר תאמרי זאת אחותי הם יבינו שאנו לא נשואים שהרי אסור לאדם להתחתן עם אחותו, וכשירצו לקחת אותך לפרעה הם לא יהרגו אותי מפני שאינני בעלך.

בהבנה זו של רבנו ישנו חידוש משום שההבנה הפשוטה של הפסוק הזה הוא: 'אמרי בבקשה שאת לא אשת', ובאותה מידה ששרה אמרה שהיא אחות אברהם היא הייתה יכולה לומר שהיא אחייניתו או קרובת משפחה אחרת, העיקר שלא תאמר שהיא אשתו, אולם לפי רבנו היא הייתה צריכה לומר דווקא שהיא אחותו וממילא היא אינה יכולה להיות אשתו, מפני שאסור לאדם להתחתן עם אחותו.

²⁰¹ אם כן, קין והבל שלא היו להם אפשרויות נוספות עם מי להתחתן, התחננו עם אחיותיהן, מה שאין כן לאחר מכן כשבני האדם התרבו בארץ ונוצרו אפשרויות נוספות לנישואין אסור לאדם להתחתן עם אחותו. אין זה מראה על ביטול התורה, מפני שהדבר דומה לאדם המחויב לצום והוא חולה, ולכן הוא אוכל - הוא אינו מבטל את הצום אלא אוכל מפני ההכרח שאם לא יאכל הוא עלול למות, וכן אדם הנמצא במדבר - מקום בו אין אוכל, ואוכל נבלות שאין זה ביטול התורה.

²⁰² **קושיה שניה** - לאחר שקין הרג את הבל העונש שהוא קבל היה (בראשית ד, יב): "נע ונד תהיה בארץ", ואילו בהמשך התורה נאמר שעונשו של אדם ההורג את חברו הוא מות - וזו סתירה וביטול התורה. אולם גם קושיה זו אינה נכונה, מפני שהמשפט צריך להיעשות על ידי שני עדים ושופט, ואצל קין לא היו שני עדים ושופט ולכן הוא לא נענש במוות, אבל כבר בימי נח נאמר בתורה (שם ט, ו): "שפך דם האדם באדם דמו ישפך".

²⁰³ **קושיה שלישית** - בתחילה היה יכול כל אדם להקריב קרבנות לה', ובהמשך אסרה התורה את ההקרבה על כולם וצותה רק את אהרון ובניו להקריב, והרי זהו ביטולה של תורה? אולם גם הבנה זו בטעות יסודה, משום שגם בתחילה לא כל אדם היה יכול להקריב קרבנות אלא רק אדם חשוב כאהרון, והסתייגות זו נשארה גם אחר כך - אסור לאדם פשוט להקריב קרבנות, אלא רק לכהנים.

²⁰⁴ **קושיה רביעית** - אחר שאסרו את שאר המלאכות בשבת התירו את הקרבת הקרבנות, והרי יש כאן ביטול מצוה? אך באמת קושיה זו עושה ההפך ממטרתה - היא מחזקת את נצחיות התורה, מפני שאף שה' נתן לנו את השבת והוא לא ביטל שתי מצוות שהיו עוד לפניו - קרבן ומילה, לכן הוא השאיר את הקרבת הקרבנות ואת ברית המילה כמות שהיו ולא ביטל אותן מפאת שבת.

ט-¹⁹⁹ ואחרי אלה המאמרים מצאתי להם ספקות מן המקרא, הם חושבים שיראו מהם בטול צווי והזרה, והם רבים ואשר נלוו אליהם יותר בהם, אבל סמכותי מהם על עשר שאלות, ומה שבא מזולתם יתבטל בהם הקורא את ספרי זה כי יגלו לו אפני הטעות בהם והסברא אשר סברו בהם. ויתחלתה לקיחת בני אדם את אחיותיהם ואמרים זה בטול, ואין זה בטול אבל הוא לצרף.²⁰⁰ כי אנהנו חושבים שהאחות מנועה קדם משה, כמו שמצאנו אברהם אומר לשרה (בראשית יב, ג) אמרי נא אחותי את. אבל לקיחת בני אדם את אחיותיהם היה בעבור ההכרח, כי לא היה מן המדברים זולתם, וכאשר רחב הזרע נפסקה אמתלת ההכרח למי שעשה זה, כמי שיאכל ביום הצום בחליו, וכאשר ירפא תפסק אמתלתו, וכמי שיאכל המתה במדבר, וכאשר ימצא זולתה תסור האמתלה.

²⁰² והשנית דן על קין בעבור הרגו הבל נד ונע בלבד, ודן אחרי כן בהריגה כל רוצח. וזה גם כן איננו בטול, כי הקדוש ברוך הוא לא צוה להרג את הרוצח כי אם בדין ועדים, וכיון שלא נמצא זה בעת הרג קין את הבל לא נתחייב ההרג אך ענשו בזולתו, הלא תראה שאמר לנח (בראשית ט, ו) שפך דם האדם באדם דמו ישפך.

²⁰³ והשלישית מה שצוה בקרבן כל אדם, אחר כן מנעם כלם חוץ מאהרן ובניו. וזה גם כן איננו בטול, כי אין הפתוב אומר שכל בני אדם העמדו להקריב, אבל היה מקריב קדם אהרן מי שהיה מעמדו בכמו מקומו, אבל זולת המעמד לא היה לו להקריב קדם בחירת אהרן ולא אחר בחירתו.

²⁰⁴ והרביעית הקרבת הקרבן בשבת, אחר אסור המעשה בו. וזה גם כן איננו בטול, אבל הוא ממה שמאמין דחות הבטול כי הקרבן היתה קדם מצות השבת, ולא יתכן שתמנענה מצות השבת, ויהיה זה בטול, ואסרה שאר המעשים חוץ מן הקרבן והמילה הקודמים לה.

להם - למכחישים נצחיות התורה. **מזולתם** - שאלות נוספות מפוסקים אחרים. **יתבטל** - יבטל אותם. **מנועה** - אסורה. **המדברים זולתם** - לא היו עוד נשים שהיו יכולים להינשא להן מלבד אחיותיהם. **רחב הזרע** - גדלה האנושות. **אמתלת** - סיבת. **המתה** - נבלה. **בזולתו** - בעונש אחר. **כל אדם** - יכול להקריב. **אבל** - אלא. **מעמד** - מדרגה. **זולת המעמד** - מי שאינו ראוי לכך. **מאמץ** - מחזק.

ביאורים

מהדורת אור עציון

²⁰⁵ **קושיה חמישית** - אברהם אבינו הצטווה לקחת את בנו ולעלות אותו לעולה (בראשית כב, ב): "ואעלהו שם לעולה", ולאחר מכן הקדוש ברוך הוא פונה אליו ואומר לו (שם שם, יב): "אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה" והרי זה ביטול הציווי הראשון?

²⁰⁶ במקרה זה כולם מודים שאין זה ביטול מפני שכדי שיהיה ביטול צריך שיהיה קודם לו ציווי ואז ניתן לומר שהוא בוטל, אך בעקידה ציווי של ה' לא בוטל, מפני שהכוונה הראשונה של ה' הייתה שאברהם יכין את יצחק להקרבה - יעלהו על המזבח ויכין אש ויקח את הסכין בידי - ולא יותר מזה; בשום מקום לא כתוב שה' אמר לאברהם לשחוט ולהרוג את בנו. וכאשר ביצע אברהם את הציווי, עצרו ה' מלעשות מה שלא נצטווה.

²⁰⁷ **קושיה שישית** - אצל בלעם מופיעה לכאורה חזרה של הקדוש ברוך הוא ביתר תוקף. כאשר שליחי בלק מגיעים אל בלעם על מנת לשכנע אותו לקלל את בני ישראל, בתחילה הקדוש ברוך הוא אומר לו (במדבר כב, יב): "לא תלך עמהם", אולם לאחר מכן הוא אומר לו (שם שם, כ): "לך איתם רק את הדבר אשר אדבר אליך אותו תדבר".

²⁰⁸ הרבה מאוד פרשנים עמדו על סתירה זו, אולם רבנו נקט שכאשר בלק שלח אליו שליחים פשוטים, ה' אמר לו לא ללכת עימם, אבל בסוף היו אלו אנשים חשובים ולכן ה' התיר לו ללכת עמם, וה' עשה זאת לכבד את בלעם כדי שבסוף יראו כולם שהקדוש ברוך הוא הציל את עם ישראל אפילו מידי של אדם גדול.

²⁰⁹ **קושיה שביעית** - חזקיהו המלך היה צריך למוות, כמו שישעיה אומר לו (ישעיה לח, א): "כי מת אתה ולא תחיה", ולאחר מכן הוסיף לו הקדוש ברוך הוא חמש עשרה שנה (שם שם, ה).

²¹⁰ אלא שכאן זהו דבר ידוע שהקדוש ברוך הוא אומר לאנשים לחזור בתשובה, ואומר להם שאם הם לא יחזרו בתשובה הם יענשו, ואם הם יחזרו בתשובה ה' ימחל להם על העונש, דבר כזה קרה גם בנינוה.

²¹¹ **קושיה שמינית** - תחילה הבכורים היו צריכים לעמוד לפני ה' ולשמש בקודש, ולפתע הקדוש ברוך הוא מחליף אותם (במדבר ח, יח): "ואקח את הלויים תחת כל בכור".

²¹² אולם גם זה דבר ידוע שכשאנשים חוטאים הם נענשים, והבכורות חטאו ולכן הקדוש ברוך הוא החליף אותם בשבט לוי שלא חטאו בחטא העגל. אותו עניין מופיע גם אצל האדם הראשון שתחילה הקדוש ברוך הוא שם אותו בגן עדן ולאחר מכן הוציא אותו משם, וכן בני ישראל היו בארץ ישראל ולאחר מכן הקדוש ברוך הוא הוציא אותם לגלות. אין בדברים אלו משום חזרה אלא אלו עונשים שהקדוש ברוך הוא מעניש את מי שחוטא לו.

²¹³ **קושיה תשיעית** - יהושע הסתובב מסביב ליריחו שבעה ימים, ומן הסתם שבת היתה חלק משבעת הימים הללו, ואיך הותר לו לחלל שבת? מכאן נראה שחל בתורה שינוי.

²¹⁴ בני ישראל לא חיללו את השבת, שהרי בששת הימים האלו הם עשו שני דברים: הילוך עם הארון ותקיעה בשופר - תקיעה בשופר אינה מלאכה אלא חכמה, ואין איסור בכך (ראש השנה כט:), וההליכה מסביב לעיר שיש בה איסור, יכול להיות שהלכו בכל פעם פחות פחות מארבע אמות. היום השביעי שבו הייתה המלחמה היה יום חול רגיל, שהרי בשום מקום בתנ"ך לא כתוב שהמלחמה הייתה בשבת.

תשובה זו מיועדת לשואל הלא מאמין, אך אנו יודעים שמותר גם להילחם בשבת כמו שאמרו חז"ל (שבת יט:): "עד רדתה" - אפילו בשבת, ובירושלמי (שבת פרק א הלכה ח) נאמר שמלחמת יריחו הייתה בשבת.

²¹⁵ **קושיה עשירית** - בתחילה היו ישראל מתפללים לכיוון המשכן, ולאחר מכן התפללו לכיוון בית המקדש כמו שמופיע הרבה פעמים בתפילת שלמה (מלכים א ח), ואם כן השתנו הדברים? אלא שגם כאן יש טעות. אנו מתפללים לכיוון הארון, וכשהארון היה במשכן התפללנו לכיוון המשכן, וכשהוא במקדש אנו מתפללים לכיוון המקדש. התפילה תלויה בארון שהוא הסיבה להשראת השכינה.

להצלת אביחי בן חיה לביא הי"ו

²⁰⁵ **והחמישית** מה שאמר הבורא לאברהם על יצחק (בראשית כב, ב) וְהֵעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עקדת יצחק על אחד ההרים וגומר, ואחר כך אמר (שם שם, יב) אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה. ²⁰⁶ וְזֶה גַם כֵּן אֵינְנוּ בְטוֹל אֲצִלְנוּ וְלֹא אֲצִלְם, כי מי שמכשיר° הבטול, לא יכשירהו קדם° שיִקְבַּל המִצְוָה פעם אחת שלא יהיה שוא, אבל צוה לאברהם שיִזְמֶן את בנו לקרבו, וכאשר נשלם מִמְנוּ הזְמֶון הַרְאוֹת הַעֲצִים וְהָאֵשׁ וּלְקִיחַת הַסִּכִּין, אמר לו: דִּיָּרָ! לא רצייתי מִמֶּךָ וְיִתֵּר מִזֶּה.

²⁰⁷ **והששית** מה שאמר הבורא לבלעם על שלוחי בלק (במדבר כב, יב) לא תלך עמם, ואחר כך אמר לו לך עם האנשים. ²⁰⁸ וְזֶה גַם אֵינְנוּ בְטוֹל, כי האנשים אשר מנעו ללכת עמם אינם האנשים אשר צוהו בלכת עמם, כי אמר (שם שם, טו) וְיִסֹף עוֹד בְּלֶק שְׁלַח שְׂרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים מְאֹדָה, וּמְנַעוּ לְלֶכֶת עִם הַפְּחוּתִים וְצָוְהוּ לְלֶכֶת עִם הַגְּדוֹלִים לְהוֹסִיף בְּגִדְלָתוֹ, עַד° שִׁיאֲמַר הַצִּיל הַבּוֹרָא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלוּנֵי הָאֲדָם הַגְּדוֹל.

²⁰⁹ **והשביעית** מה שאמר הבורא לחזקיהו (ישעיה לח, א) כי מת אתה ולא תחיה, אחר כך אמר לו (שם שם, ה) הֲנִי יוֹסֵף עַל יְמֵיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה. ²¹⁰ וְזֶה גַם כֵּן אֵינְנוּ בְטוֹל מִפְּנֵי כִּשְׁהַבּוֹרָא מִצְוָה צוּי אִיּוֹם אוֹ גְּעָרָה אֶל עֶבְדוֹ, וְכֹאֲשֶׁר יִשְׁמְעוּהוּ הַעֲבָד וְתַחַת° בוֹ הַגְּעָרָה יִסוּר מִמְנוּ מַה שִׁאֲמִינוּ בוֹ, וְכִמוֹ שִׁדְעֵנוּ מְעַנֵּן נִינְוָה וְכַל בַּעַל תְּשׁוּבָה וְנִכְנַע.

²¹¹ **והשמינית** עֲנִין (במדבר ח, יח) וְאֶקַּח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. ²¹² וְזֶה גַם כֵּן אֵינְנוּ בְטוֹל, כי מִמְנֵהוּ הַגְּדִיל מְעַלַת עֶבְדוֹ, וְכֹאֲשֶׁר יִמְרָה אוֹתוֹ יִשְׁפִּילְנוּ. כִּמוֹ שֶׁהַשִּׁכִּין אָדָם בְּגֵן עֵדֶן, וְכֹאֲשֶׁר חָטָא גְרִשׁוֹ, וְהִבִּיא אֲבוֹתֵינוּ לְאָרֶץ כְּנַעַן, וְכֹאֲשֶׁר חָטָאוּ הַגְּלָם וּפְזָרָם, וְכַל מַה שֶׁהוּא עַל דְּרָף הַעֲנֵשׁ כֵּן.

²¹³ **והתשיעית** אָמְרוּ (יהושע ו) כִּי יְהוֹשֻׁעַ נִלְחַם בְּשַׁבָּת. ²¹⁴ וְאִין הַדְּבָר כֵּן, כי לא זכר בכל יום מִלְחָמָה, אֲבָל הָיוּ בְּכָל יוֹם נוֹשָׂאִים הָאָרוֹן וְתוֹקְעִים בְּשׁוֹפְרוֹת, וְאֵלוּ הַמַּעֲשִׂים מִתְרִים בְּשַׁבָּת, אֲבָל הַיּוֹם הַזֶּה שָׁבוּ הַיְתָה הַמִּלְחָמָה לֹא הָיָה שַׁבָּת°.

²¹⁵ **והעשירית** אָמְרוּ שֶׁהַפְּנֹה תַחֲלָה הָיְתָה נֶגֶד הַמִּשְׁכָּן, ואחר כך הִעֲתִיקָה° הִפְנָה אוֹתָהּ אֶל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְזֶה גַם כֵּן אֵינְנוּ בְטוֹל, כי הַפְּנֹה תַחֲלָה הָיְתָה מִצְוָתָה תַחֲלָתָה כְּנֶגֶד הָאָרוֹן, וּבְעוֹד שֶׁהָיָה הָאָרוֹן בְּמִדְבַר הָיְתָה הַפְּנֹה שָׁם, וְכֹאֲשֶׁר נָסַע אֶל הַגְּלָל וְשִׁלָּה וְנוֹב וְגִבְעוֹן וְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הִלְכָה הַפְּנֹה אַחֲרָיו. וְזֶהוּ מֵאֲמַר הָאוֹמֵר שִׁילֹף הַעֲלוּל אַחַר הַעֲלָה°.

אָצִלְם - אברהם ויצחק. **שִׁמְכִשִׁיר** - שמקבל את הטענה. **לא יכשירהו קדם וכו'** - לא יאמר שיש פה ביטול עד שיהא ציווי הפוך מפורש קודם לכן. **עד** - כדי. **ותחת וכו'** - הגערה תפחיד אותו ותגרום לו לתשובה. **לא היה שבת** - (ראה פירוש אור עציון). **שהפונה** - כיוון התפילה. **העתיקה** - שינה אותה, העבירה למקום אחר. **העלה** - הסיבה.

ביאורים

מהדורת אור עציון

²¹⁶ ישנם אנשים הטוענים שאין צורך לשמור את השבת מפני שנאמר בתורה (שמות לא, טז) שהשבת היא "ברית עולם", ומכיוון שלמילה 'עולם' יש בתורה מספר מובנים, אפשר להבין אותה במשמעות יותר מצומצמת ולא דווקא לנצח.

²¹⁷ אולם האמת היא שלמילה "לעולם" ישנן שלוש משמעויות: ¹ חמישים שנה, כמו שנאמר לגבי עבד נרצע (שמות כא, ו): "ועבדו לעולם", והכוונה היא לעולמו של יובל, חמישים שנה. ² כל החיים של האדם שדובר בו, כמו שאמרה חנה לאלקנה שהיא תעלה לשילה כששמואל יגדל ויגמל, ואז היא תעלה אותו והוא יישאר במשכן לעולם (שמואל א, כב) - והכוונה היא לכל ימי חייו. ³ הכוונה הפשוטה היא כל זמן שהעולם קיים.

²¹⁸ כשאנו מתבוננים במצות השבת שנאמר בה "לעולם" ושואלים מהו אותו "לעולם", חייבים לומר שהכוונה היא לאפשרות השלישית מפני שירמיה שחי כשמונה מאות וחמישים שנה אחר הציווי על השבת, מזהיר את בני ישראל לשמור את השבת, כמו שנאמר (ירמיה יז, כב): "ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת", וכיוון שחלפו יותר מחמישים שנה מהציווי, וגם כל האנשים ששמעו את הציווי הראשוני נפטרו, ההסבר היחיד למילה "לעולם" המופיעה באיסור שבת הוא כל עוד העולם קיים.

²¹⁹ יש השואלים שאלה אחרת: איך ניתן להוכיח מהתורה את נצחיותה, הרי כל אמירה שמעידה על נצחיות התורה ניתן להסביר באופן אחר ולומר שהכוונה היא לזמן מוגדר? את השואלים הללו נשאל אנו - האם יש בעולם ביטוי ברור לנצחיות שלא ניתן להסבירו באופן אחר? אם יאמרו שאין דבר כזה הם מערערים את כל יכולת ההבעה המדויקת; ואם הם יכירו בקיומו של ביטוי כזה, נאמר להם שנצחיות התורה התבררה בביטוי זה.

²²⁰ טענות ה"ברהמיים"

ישנה כת הנמצאת בהודו הנקראת "ברהמינים". יש הטוענים שלכת זו ישנה מסורת מאדם הראשון שמותר ללבש שעטנו, לאכול בשר וחלב ולחרוש עם שור וחמור יחד, ואם כן אסור להם לשמוע לתורה נביא שיאסור עליהם דברים אלו מפני שיש להם מסורת ארוכת שנים שדברים אלו מותרים.

²²¹ האמת היא שאלו אינן טענותיהם של הברהמינים אלא של אחרים הטוענים זאת בשם; הברהמינים עצמם טוענים רק שהדבר מותר ולא טוענים שקבלו זאת מאדם הראשון. דבר זה נכון לעבר הרחוק - פעם דברים אלה היו מותרים עד שהם נאסרו על ידי הקדוש ברוך הוא. לאסור דבר קל יותר מאשר להתיר, משום שכל אדם יכול לאסור על עצמו את הדברים המותרים הללו מכל מיני סיבות, למשל אנשים שאכילת בשר וחלב עושה להם בעיות בעיכול, ברור שיהיה להם מותר להפריד בין בשר לחלב או אדם שיש לו אלרגיה לשעטנו - פשוט שלא ילבש אותו, כך גם אם יבא נביא ויאסור את הדברים האלה, הם יוכלו לקבל את האיסור.

²²² לא זו בלבד שהברהמינים אינם טוענים זאת אלא אחרים הרוצים להקניט, אלא שהם גם לא יטענו זאת בעתיד, מפני שיש הבדל בין אדם המבסס דבריו על קבלה ומסורת שאינו יכול לשנות את דעתו מהיום למחר, ובין האדם הקובע את השקפת עולמו על פי מחשבתו המשנה את דעתו בכל יום. הברהמינים לא טענו כך אף פעם, ולעולם גם לא יטענו.

²²³ לאחר שסרו כל הטענות בעד ביטול התורה והתברר לנו שהתורה נצחית, אנו חייבים לקיים את מצוות התורה כדי שהעמל שהשקענו בבירור לא יהיה לריק, כמו שנאמר (איוב לט, טז): "הקשיח בניה ללא לה לריק יגיעה בלי פחד", ואז נהיה כאנשים ללא שכל, כמו שנאמר (שם שם, יז): "כי השה אלוה חכמה ולא חלק לה בבינה". אנו חייבים לשמור על עצמנו שלא נגיע למצב זה.

משמעות המילה עולם

²¹⁶ ואנשים מהם דקדקו במלת עולם, ואמרו ראוינהו בלשון עברי מתחלקת לחלקים. ²¹⁷ ואמרנו כן יש לה שלשה ענינים, אחד מהם חמישים שנה, והשני ימי הנזקר ההוא, והשלישי כל ימי עולם. ²¹⁸ וכאשר נראה את זה על מצות השבת, יבטלו השני ענינים, ויתקיים האחרון. כי ראוינו את ירמיהו והוא אחר דור משה, קרוב לשמונה מאות וחמישים שנה, ואחר דורות רבים וכתות רבות מבני ישראל, מזהירים על שמירת יום השבת, ושלא יעשה בו מלאכה, כמו שאמר (יז, כב) ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת. וכל מלאכה לא תעשו וקדשתם את יום השבת כאשר צויתי את אבותיכם. וכיון שבטל זמן החמישים, וזמן האנשים ההם, לא נשאר מן החלקים כי אם ימי העולם.

לכל מילה אפשר למצוא משמעות אחרת

²¹⁹ וקצתם שואלים אותנו על מלות הקבלה אשר שמענו בהתקדמת מצוות התורה כל ימי עולם, והוא חושב כי מאמר שנאמר לו יסבר סברא אחרת לשנותו עלינו. ומנהגנו שנאמר לו, הימצא בעולם דבר אמתי מבאר תסתלק עמו כל סברא וכל ספק? ואם יאמר לא, יבטל אמתות הדבר וישימהו כלו ספק. ואם יאמר כן, נאמר לו בדבור ההוא האמתי שמענו הציווי לשמור מצוות התורה.

טענות ה"ברהמיים"

²²⁰ וראיתי מהם מי שאומר: אם יאמרו לכם הברהמיים "אנחנו קבלנו מאדם הראשון, שנלבש שעטנו ושנחרש בשור ובחמור יחדו, ואין לכם לקבל דברי נביא שיאסורם כי אדם אמר לנו שלא יבטלו. ²²¹ ואלה, וישירף האלהים, טענות אין להם עקר, אבל הם טוענים אותם לברהמיים, אבל טוענים הברהמיים שהם מתירים בלבד, ואנחנו גם כן מודים שהיו מתירים בעת שהיו. והקרבת מניעתם בשכל, מפני שהיה אפשר לאדם להמנע מהם מצד עצמו לתועלת שתגיענו, ²²² ואלו היה בא ברהמי" לטען לעתיד מה שטענו להם, לא היו שומעין לו, כי המקבל איננו אומר בכל יום אלא מה שאמר באתמולו, ואיננו כמו החושב הנזעף, שאפשר לו לומר נגלה לי היום מה שלא עמדת עליו אתמול.

יש לקיים המצוות

²²³ ועתה, ירחמך האל, אחר שסרו אלה הבטולים מעלינו ובטלו, התמה הגדול עלינו שלא נקים אלה המצוות אשר יגענו והשתדלנו להעמידם, הלא תשובו היגיעה לריק, כמי שאמר עליה (איוב לט, טז) הקשיח בניה ללא לה לריק יגיעה וגומר, ונהיה אז כמי שאין לו דעת ולא תבונה, כמו שאמר (שם שם, יז) כי השה אלוה חכמה ולא חלק לה בבינה. וצריך להשמר מזה.

מתחלקת לחלקים - מתפרשת במשמעות שונות. יסבר - יוכל להתפרש. תסתלק עמו וכו' - דבר שאי אפשר לפרשו בשום אופן אחר. הברהמיים - כת מסוימת (ראה פירוש אור עציון). מתירים בלבד - הדברים לא נאסרו להם. המקבל - אמונה המבוססת על מסורת. תשוב - תהפוך.

ביאורים

224 -י- שתיים עשרה קושיות על עיקרי הדת ודחייתם

מהדורת אור עציון

לאחר שהזכירו בספר הזה: טענת ביטול התורה ודחייתה, היות הנביאים בני אדם הזקוקים לאכילה ושתייה, עלולים להפגע מאחרים ואף למות, היווצרות העולם יש מאין, תארי הבורא, שילת הגשמות וכו', ישנם עוד שנים עשר דברים שעלולים לבלבל בני אדם ולהביאם לידי כפירה, ולכן ראוי לברר אותם, ואלו הם:

קושיה ראשונה - ישנם אנשים הנמנעים מלעסוק בתורה שבכתב מפני שרטי המצוות אינם מבוארים בה, ולכן הם חושבים שעדיף ללמוד את פרטי המצוות בפני עצמם ועל ידם נדע לקיים את מצוות האל, אולם הם צריכים לדעת שהתנ"ך אינו עומד בפני עצמו אלא יש לנו עוד שני מקורות שאנו מסתמכים עליהם בשביל להשלים את דתנו, והם השכל והמסורת, וכשנצרך את שלושתם יחד נגיע להבנה שלמה של מצוות התורה.

קושיה שניה - ישנם הנמנעים מלעסוק בתורה מפני שיש בה סתירות לכאורה. למשל כאשר דוד מצווה למנות את העם, על פי ספר שמואל (ב כד, ט) תוצאת המניין היא - "ותהי ישראל שמונה מאות אלף איש חיל", ואילו בדברי הימים (א כא, ה) מופיע מספר אחר: "ויהי כל איש ישראל אלף אלפים ומאה אלף איש", זאת אומרת מליון ומאה אלף חיילים. בין שני המספרים קיים הפרש של שלוש מאות אלף חיילים!

227 אלא שלדוד היה צבא קבע שמנה שלוש מאות אלף חיילים והיו לו עוד עשרים וארבע אלף חיילים שהתחלפו כל חודש במשך שנים עשר חודשים, כמו שנאמר (שם כז, א): "הבאה והיצאת חודש בחודש לכל חודשי השנה המחלקת האחת עשרים וארבעה אלף". בשמואל נמנו חיילי המילואים של דוד שמנו קצת יותר משמונה מאות אלף חיילים (ובאופן מדויק שמונה מאות עשרים וארבעה אלף), ובדברי הימים נמנה כל הצבא שמנה מליון ומאה אלף חייל.

228 **קושיה שלישית** - סתירה אחרת מופיעה אצל אחזיה מלך יהודה - במלכים ב (ח, טז) נאמר שהמלך יהורם אביו של אחזיה מת בן ארבעים שנה ואז מלך אחזיה בנו תחתיו כשהוא בן עשרים ושתיים שנה, ואילו בדברי הימים ב (כב, ב) נאמר שאחזיה היה בן ארבעים ושתיים שנה כשמלך - "בן ארבעים ושתיים שנה אחזיה במלכו", ואיך יתכן שהוא היה גדול מאביו שנפטר בן ארבעים שנה.

229 אולם ניתן להסביר קושי זה, שבמלכים כתוב גילו האמתי - עשרים ושתיים שנה, ואילו מה שנאמר בדברי הימים הוא גילה של אימו עתליהו בת עמרי, וכתבו את גילה מפני שהוא שמע לעצותיה הרעות, כמו שנאמר (שם ש, ג): "גם הוא הלך בדרכי בית אחאב, כי אימו היתה יועצתו להרשיע" ובגללה לא האריך ימים אלא מלך רק שנה אחת.

230 ואם נשאל, הרי בדברי הימים נקבו זמן שהוא ארוך מזמנו של אחזיה שהרי הוא היה בן עשרים ושתיים ואמו בת ארבעים ושתיים, ואיך יתכן למנות לאדם שנים מתאריך שקדם ללידתו? התשובה היא שמצינו דברים כאלה לפעמים, למשל כאשר אין לאדם ילדים במשך זמן רב והוא נודר נדרים כאשר נולד לו ילד לאחר זמן הוא קורה לו על שם הנדר, כמו שמופיע במשלי (לא, ב): "מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי", ומונה מזמן זה את ימיו. כך גם כאן נקרא אחזיה על שם אימו בגלל שמלכותו נפלה בגללה. כך אנו צריכים להשתדל להעמיד את פסוקי התורה על פי אמיתותם.

י- 224 ואחרי אשר דברתי בעיניי הבטול במה שזכרתיו, וזכרתי הערבובים העולים על הלבבות בעבור מות הנביאים ואכילתם ושתייתם ומשגלם והחמס העובר עליהם, לחבר את הלבבות אשר כמעט שיפסדו בעבורם, וזכרתי עוד מהספורים הנזכרים על הבורא בהרחקת הדמות ושער החכמה והיכלת והתארים, אשר אם הייתי סובלם, הייתי ירא שיכפרו בני אדם, אני רואה שאחבר אליהם שנים עשר ענינים, אני חושב שאם לא אדבר על אחד מהם יתבלבלו לבות בני האדם ותפסד אמונתם, וכאשר נבארם, יסור שלטון ספקותם ויברו הלבבות מהם כאשר התבררו מן הראשונים.

מחסור בפירושי המצוות בתורה

225 **ואמר**: אולי קצת בני אדם מקצרים להחזיק בספר הזה, בעבור שאין פרושי המצוות מבארים בו. ואמר: כי איננו לבדו המשך לתורתנו, אף יש לנו זולתו שני משכים אחרים, אחד מהם לפניו והוא מבווע השכל, והשני אחריו מוצא הקבלה. ומה שלא מצאנוהו והשלימו בה המצוות בכמותם ואיכותם בזה.

החושבים שיש סתירות

226 **השני** אולי אחר מקצר מהחזיק בו, בעבור שחושב שיש בו סתירה, כאמרו בשמואל (ב' כז, ט) ויהי ישראל שמנה מאות אלף איש ובדברי הימים (א' כא, ה) ויהי כל ישראל אלף אלפים ומאה אלף איש. 227 ואמר כי קרוב לשלש מאות אלף היו כתובים בספר המלך ארבעה ועשרים אלף לכל חדש, כמו שאמר (שם כז, א) לכל חדשי השנה המחלקת האחת ארבעה ועשרים אלף, והפילו מן הנבואה האחת הפתובים, ונכתבו באחרת.

החושבים שיש שקרים

228 **השלישי** אולי יביאהו לזה מחשבו שיש בו הגדה שהיא שקר, שיהיה הבן גדול מן האב שנתים, כי יהורם בן יהושפט מת והיו לו ארבעים שנה, ועמד אחזיה בנו תחתיו, ונכתב במלכים (ב' ח, טז) שהיו לו שנים ועשרים שנה, ובדברי הימים (ב' כב, ג) שנים וארבעים שנה. 229 ואמר כי מנין שנים ועשרים שנה לחייו, ומנין השנים וארבעים שנה לחיי אמו, והיתה העלה בזה כי בעבורה 230 ומת. ואם יתבענו תובע: איך יחסו הבן אל מנין שהיה קדם הניתו? והנה חקרתיו על ענין זה, ומצאתיו שיהיה אחד מבני ישראל מבקש הבן ונודר נדר קדם שיוחן אותו בשנים, וכאשר יוחן אותו יקראהו בן נדרי, כמו שאמר (משלי לא, ב) מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי. וכן מעמיקים מבקשי האמת על הענינים עד שיתברר להם הדרך.

סובלם - לא מגיב לטענות אלו. **ויברו** - ויתנקו. **בספר הזה** - בתורה. **זולתו** - חוץ מהתורה שבכתב. **משכים** - המשכים, מבארים. **הפילו** - והחסירו. **שנים וארבעים** - במולכו. **בעבורה** - בגלל השפעתה השלילית. **שיוחן** - שיחוננו אותו.

לזרע של קימא עבור יוחנן אוריאל בן לאה מרלן
ורבקה ג'ואן בת ג'וסלין שמחה הי"ו

ביאורים

מהדורת אור עציון

²³¹ **קושיה רביעית** - יש הממהרים לדחות את דברי התורה מפני שאיך יכול להיות שהתורה מצווה את בני האדם לשחוט בהמות לפני הזמן בו הן צריכות למות מיתה טבעית, וכן מה הטעם של זריקת הדם והקטרת החלב? אלא שהבורא יתברך גזר על כל אדם ובהמה את משך החיים שלה, וזמן המוות של הבהמה יכול להיות גם זמן שחייתה, ואם יש בשחיטה יותר מאשר במוות אחר, הקדוש ברוך הוא ודאי יודע זאת ונותן שכר למי שסובל יותר ממה שהיה צריך לסבול (כך כתב גם הרמב"ם, מורה נבוכים ג, יז). זריקת הדם והחלב נועדה להחזיר את האדם בתשובה - כאשר הוא רואה את הדם נזרק כך והוא יודע הדם הוא משכן הנפש, הוא אמור להתחרט על מעשיו ולחזור בתשובה כדי שלא יצטרך לעשות לו את אותם דברים.

²³² **קושיה חמישית** - איך יכול להיות שהקדוש ברוך הוא השרה את שכנינו על בני האדם עם כל החסרונות שלהם, ולא השרה אותה על המלאכים הזכים והטהורים? קושיה זו נובעת מנקודת הנחה שאין השראת שכניה אצל המלאכים, אולם דבר זה איננו נכון שהרי הקדוש ברוך הוא השרה את שכנינו גם בקרב המלאכים כמו שנאמר (תהלים פט, ח): "אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו".

²³³ **קושיה שישית** - יכול להיות שיתמה אדם מדוע ציווה הקדוש ברוך הוא את עם ישראל לבנות את המשכן ובתוכו להניח כלים יקרים, פרוכת, נרות דולקים, קטורת וריח טוב, מנחות ויין, דבר המעיד לכאורה שה' הוא אדם הנהנה מדברים טובים ומריחות טובים?

²³⁴ הקדוש ברוך הוא ציווה על דברים אלו לא בשבילו, אלא מטרתו הייתה לבחון אם עבדיו ישתמשו לכבודו במיטב חפציהם, דבר המראה כי הם נאמנים לו, או חלילה ישתמשו בדברים פשוטים, דבר המעיד על חוסר הערכה וכבוד. כשבני האדם מכבדים את הקדוש ברוך הוא כראוי הוא גומל להם גם כן בחיים טובים יותר, כמו שנאמר (משלי ג, ט-י): "כבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך, וימלאו אסמיך שבע ותירוש יקביך יפוצו", והקדוש ברוך הוא מציל אותם מדברים רעים שיכולים לקרות להם, כמו שנאמר (תהלים נ, יד-טו): "זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדריך, וקראני ביום צרה אחלצך ותכבדני".

²³⁵ ישראל מצווים לכבד את המשכן שבו שורה השכינה, והדבר עושה אותם ראויים לנבואה שמקורה במשכן, כמו שנאמר (שמות כט, מג): "ונעדתי שמה לבני ישראל". כמו כן יהיה המשכן מקום שבו הקדוש ברוך הוא עונה לבני ישראל בתפילותיהם, כמו שאמר שלמה כשבנה את בית המקדש, ועל כך אמר לו ה' (מלכים א ג, ט): "שמעתי את תפלתך ואת תחנתך אשר התחננתה לפני".

הקרבנות קורבנות

²³¹ **והרביעי** אולי ימהר° ממהר בעבור מצות הקרבנות, אם לשחט הבהמות או להקטרת הדם והחלב. ואקרב הענין הזה ואמר, פי הבורא גזר על כל בעלי חיים במנות, ושם לכל אדם ימי חייו, ושם מדת חיי הבהמות לעת שחייתה, ושם השחיטה במקום המות. ואם יש בשחיטה צער יותר על צער המות, הוא היודע זה וראוי אז לתת להם שעור° תמורת הצער ההוא. ונאמר זה אם תתברר התוספת בשכל לא בנבואה. אצל הקטרת הדם והחלב כבר בארה התורה שהושם זה שיתבונן [האדם] בו, כי נפשותינו משפנס° הדם וכמו שאמר (ויקרא יז, יא) כי נפש הבשר בדם הוא, וכאשר נראה זה נשוב אל נפשנו לאמר: לא נוסף לחטא שלא ישפכו דמנו וישפכו חלבנו כאשר אנהנו רואים.

הנחת המלאכים

²³² **והחמישי** אולי חושב יחשב: איך השפין הבורא אורו בין בני אדם והניח המלאכים הטהורים. ונאמר ומי הודיעך שהניח המלאכים הטהורים בלא אור? כי אפשר שכבר השפין הבורא ביניהם מאורו כפלים ממה ששמו בין בני אדם, כל שכן שהפנתוב אמר (תהלים פט, ח) אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו, רוצה לומר מי שהוא סביב האור ההוא.

המשכן

²³³ **והששי** אולי יתמה ממעשה המשכן ויאמר: מה לבורא לאהל ולמסך ולגרות מדלקות ולקול נשמע לנגון וללחם אפוי ולריח טוב ולמנחת סלת ויין ושמן ופרות והדומה לזה? ²³⁴ ואמר ובאלהים אעזור, כי אלה כלם מדרכי העבודה, לא מדרף הצרף°, כי כבר דן לו השכל שאיננו צריך אל דבר אצל° צרף הכל° אליו, אף כיון שיעבדוהו עבדיו מן הטוב שיש להם, והטוב מה שיש להם הבשר והיין והסלת והקטרת והשמן והדברים הערבים, ויביאו מהם דבר מועט כפי יכלתם, ויגמלם הוא בדבר רב כפי יכלתו, כמו שאמר (משלי ג, ט-י) כבד את ה' מהונך וגו' וימלאו אסמיך שבע וגומר. ויצילם מרעות שלא יצילם אחר מהם זולתו בעבור העבודות ההם, כמו שאמר (תהלים נ, יא) זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדריך וקראני ביום צרה אחלצך וגו'. ²³⁵ ויכבדו משכן האור ההוא שנקרא שכינה ממנו בזהב וכסף ובאבנים היקרים ושאר הדברים הנקבדים, ויגמלם על זה שיראה להם הנבואה מן המשכן ההוא, כמו שאמר על המשכן (שמות כט, מג) ונעדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבדי, וכן ישוב° מקום לשמע תפלת האמה וכל צרה שתמצאם כאשר ספר שלמה בבנותו הבית משערי שמיעת התפלות, ואמר לו הבורא (מלכים א ג, ט) שמעתי תפלתך ואת תחנתך אשר התחננתה לפני.

ימהר - לדחות דברי תורה. **שעור** - שחר. **משפנס** - מקום חיבורם לגוף. **לא מדרף הצרף** - אין ה' צריך לדברים אלו, אלא הם צורת העבודה שלנו אליו. **אצל** - אלא. **הכל** - הברואים. **ישוב** - יתפוך להיות.